

Наталія Олександрівна БОТВІНА

доктор економічних наук,
професор,
кафедра економіка підприємства,
Одеська державна академія будівництва та архітектури
E-mail: nataliabotvina@ukr.net

**БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Ботвіна, Н. О. Банківське кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст] / Наталія Олександрівна Ботвіна // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 2. – С. 58-62. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У процесі ринкових перетворень у більшості сільськогосподарських підприємств відбулося скорочення бази власних джерел фінансування господарської діяльності. За таких умов важливе значення мають зовнішні джерела фінансування, у складі яких чільне місце належить кредитним ресурсам банків. Інвестиційне кредитування є традиційною банківською операцією, але участь вітчизняних банків у фінансуванні інноваційних проектів агроформувань ще недостатньо розповсюджена. Необхідність здійснення інвестицій у сільськогосподарські підприємства є об'єктивною через специфіку процесу його виробництва. Однак для розвитку підприємств недостатньо лише власного фінансування, тому виникає необхідність зовнішнього залучення коштів, важливою складовою яких можна вважати надходження від банківських установ як у формі кредитних, так і інвестиційних ресурсів, що викликає необхідність дослідження взаємовідносин банків і підприємств з огляду на кредитно-інвестиційну діяльність.

У статті розглянуто особливості та необхідність здійснення інвестиційно-інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Визначено місце кредиту як одного з основних фінансових джерел інвестицій.

Ключові слова: інвестиції; інновації; кредит; банківський кредит; інвестиційно-інноваційна діяльність.

Nataliya Oleksandrivna BOTVINA

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Department of Economy of Enterprises,
Odesa State Academy of Building and Architecture
E-mail: nataliabotvina@ukr.net

**BANK CREDITING OF INVESTMENT AND INNOVATIVE ACTIVITY OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Abstract

In the process of market reforms the sources of financing economic activity have been reduced in most agricultural enterprises. Under these conditions the external sources of financing become very important. The credit resources of banks are the most important ones among external resources. Investment crediting is a traditional banking operation, but the participation of domestic banks in the financing of innovative projects of agricultural enterprises is not widespread.

A necessity of realization of investments into agricultural enterprises is an objective one due to the specifics of process of its production. However, its own financing is not enough for development of enterprises, that is why there is a necessity of the external bringing in of money. Receipts from banking institutions, both credit and investment resources, can be considered as its important constituents. This fact causes the necessity of research of mutual relations of banks and enterprises taking into consideration their credit and investment activity.

Features and necessity of realization of investment and innovative development of agricultural enterprises are considered in the article. The credit location is determined as one of the basic financial sources of investments.

JEL classification: G24

Інвестиційна діяльність банківських установ характеризується позитивними результатами як для економіки країни, так і для банків зокрема. На макrorівні кредитно-інвестиційні операції банків забезпечують стимулювання розвитку аграрного сектору економіки для оновлення своєї матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних технологій, що потребує довгострокових фінансових ресурсів. Але незадовільний фінансовий стан багатьох аграрних підприємств, відсутність ліквідної застави за кредитом, відсутність позитивної кредитної історії ускладнюють, а в окремих випадках – унеможливають отримання банківських кредитів, особливо на довготривалий строк. Тому у статті розглядається сучасний стан забезпечення підприємств аграрної сфери банківськими інвестиційними кредитами, визначено основні проблеми, які перешкоджають ефективному процесу інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств.

Дослідження розвитку кредитно-інвестиційних відносин в аграрному секторі економіки відображено у працях таких відомих вітчизняних дослідників, як В. Алексійчук, В. Борисова, К. Васківська, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Ю. Лупенко, О. Мороз, П. Стецюк, М. Малік, О. Непочатенко, О. Олійник, Н. Прокопенко, П. Саблук, Л. Худолій, А. Чупіс. Їх творчий доробок став науково-методологічною базою банківського кредитування в аграрній сфері.

Мета статті визначена необхідністю проаналізувати банківське кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств для виходу з критичного стану, а також забезпечення конкурентоспроможного виробництва продукції. А це потребує системного оновлення та розвитку матеріально-технічних засобів. Значний вплив на діяльність підприємств має також інноваційно-інвестиційна політика держави. Без інновацій неможливо підвищити конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції, без інвестицій – здійснити ринкові перетворення та втілити їх у життя.

Сучасний стан економіки зумовлює численні виклики, відповідати на які потрібно сільськогосподарським підприємствам, які хочуть успішно працювати у нових ринкових умовах. Тому сільське господарство потребує розробки та впровадження механізмів фінансування, які б давали можливість максимально задовольняти потреби аграріїв у фінансових ресурсах, враховувати та страхувати ризики, залучати інноваційні продукти та з їх використанням виробляти якісну та конкурентоспроможну продукцію. Основним шляхом вирішення фінансово-економічних проблем сільськогосподарських підприємств України є створення сприятливих умов для розвитку інвестиційного процесу та притоку іноземних інвестицій у галузь. Інвестиційний кредит для аграріїв є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Формування інвестиційної привабливості є надзвичайно складним завданням, вирішення якого залежить від низки факторів. Інвестиції в сільське господарство здатні вирішити декілька ключових завдань розвитку економіки: підтримання та стимулювання загального економічного зростання, підтримання екологічної та продовольчої безпеки, зниження рівня бідності у довготерміновій перспективі.

Фінансовий фактор інвестиційної привабливості як інноваційний – багатогранний. При підвищенні темпів інфляції на 1 % динаміка інвестиційної активності знижується у середньому на 0,4 % [3]. Ще одним суттєвим чинником, який нависатиме над рейтингом України, є високий ризик оголошення дефолту. На інвестиційний процес істотно впливає стан ринку кредитного капіталу, тобто рівень розвитку кредитно-фінансової інфраструктури території.

Будь-яку інноваційну діяльність складно розглядати без її інвестиційного та ресурсного забезпечення. На сьогодні інвестиції є найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності.

На жаль, внутрішніх джерел фінансування, таких, як, наприклад, одержаний прибуток, не вистачає для подальшого інвестування підприємств аграрного сектору. Ситуація, яка склалася в країні останніми роками, ще більше ускладнює здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності. Саме тому слід розглянути кредит як один із основних методів забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань. Інвестиційний кредит є важливою категорією ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства. Опосередковуючи всі стадії відтворювального процесу, інвестиційний кредит сприяє досягненню найвищої рентабельності виробництва і прибутковості капіталу. Інвестиційний кредит – це економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу фінансування інвестиційних заходів на засадах терміновості, поворотності та платності.

Необхідність інвестиційного кредиту пов'язана з об'єктивною розбіжністю у часі руху матеріальних і грошових потоків, що виникає в процесі відтворення суспільного продукту. Потреба в інвестиційному кредиті виникає через різницю у розмірі і термінах повернення капіталу, авансованого у виробництво, а також у зв'язку із необхідністю одночасної інвестиції великих грошових коштів для розширення виробничого процесу [2]. Структурні та динамічні зміни у фінансовому забезпеченні інвестиційних процесів в українській економіці, які відбулися останніми роками, не лише об'єктивно підвищили роль кредиту як фінансового джерела інвестицій, а й суттєво загострили проблеми банків та реального сектору економіки.

Сільське господарство насамперед орієнтоване на виробництво продуктів харчування. Через зростання кількості населення планети попит на продукти харчування буде тільки збільшуватись та ніколи не зникне. Це дуже і дуже сильний аргумент для інвесторів. Адже для інвестора найголовніше, щоб об'єкт інвестицій постійно зростав та приносив прибуток. Ще один незаперечний плюс на користь сільськогосподарських інвестицій – наявність неосвоєних потужностей у країнах, що розвиваються, які володіють усім необхідним для успішної сільськогосподарської діяльності, однак не займаються нею через відсутність фінансування. Сьогодні практично всі сільськогосподарські підприємства на території України є якщо не збитковими, то працюють з мінімальним рівнем прибутку.

Сільське господарство України вимагає кардинальної модернізації, проте власних коштів та державних вливань для цього недостатньо. Стабільні та стійкі інвестиції в сільське господарство здатні створити умови для розвитку нових інноваційних технологій.

Варто розуміти, що інвестори вкладають гроші тільки в ті галузі, які володіють прийнятним рівнем рентабельності [3]. Саме тому залучення іноземних та вітчизняних інвестицій у сільське господарство має вирішальні значення для майбутнього цієї галузі.

Найбільшим зовнішнім інвестором вітчизняного сільського господарства традиційно виступав Кіпр із 224,2 млн доларів США. Обсяг інвестицій звідси протягом останнього року скоротився на 40 %. Також суттєво скоротили свої частки США, які вивели 18,7 млн доларів США (-49 %) та Віргінські острови – 13,3 млн доларів США (-41 %). Попри це інтерес до України проявили: Китай, який подвоїв обсяг своїх інвестицій (+2,4 млн доларів США), Туреччина (+1,8 млн доларів США або 35 %) та Ізраїль (+1,8 млн доларів США або 235,9 %) [3].

Основними чинниками зниження інвестиційної активності в АПК, як і у вітчизняній економіці загалом, є відсутність економічної і політичної стабільності в Україні, військові дії на сході, низькі рейтинги інвестиційної привабливості української економіки, високий рівень ризиків, суттєве звуження ринку через різке скорочення купівельної спроможності населення.

Зважаючи на значну потребу українських сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах, постає необхідність удосконалення їх механізмів. Важливим напрямком подальшого розвитку процесу інвестиційного кредитування сільського господарства в Україні є формування прозорої системи взаємодії Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, комерційних банків та Національного банку України (НБУ).

Надання державних гарантій за інвестиційними кредитами дасть змогу знизити кредитний ризик, що дозволить знизити відсоткові ставки за кредитами та дасть можливість збільшити доступ до кредитних ресурсів для потенційних позичальників. Але поряд з цим механізм надання державних гарантій має бути виваженим, оскільки неповернення позичальником кредиту призведе до витрачання коштів державного бюджету. Важливо також долучити до співпраці небанківських фінансових посередників, зокрема страхові компанії. Для активізації страхування сільськогосподарських підприємств потрібне визначення якнайповнішого кола ризиків, пов'язаних з діяльністю сільськогосподарських підприємств [6].

Складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств за останні роки призвів до максимального спрощення технологій, відмови від низки необхідних технологічних операцій. Тобто здійснення інноваційної діяльності потребує залучення додаткових джерел фінансування, таких, як довгострокові кредити банків, проте на сьогодні отримати аграріям такі кредити практично неможливо. Це пов'язано з тим, що банки не беруть до уваги потреби суб'єктів аграрних підприємств.

Інновації, спрямовані на створення нових потреб, досить рідкісні, оскільки вимагають наявності у банку певного творчого й інвестиційного потенціалу, підкріпленого результатами ретельного маркетингового і соціологічного дослідження, окрім того ця підгрупа інновацій несе значні ризики у разі недостатньої повноти даних, отриманих у результаті дослідження ринку, а також помилковості прийнятого управлінського рішення.

Одним із найбільш поширених у діяльності комерційних банків кредитних продуктів є кредит на придбання і модернізацію основних засобів. Його цільовим призначенням може бути фінансування придбання, ремонту, модернізації основних засобів, розширення наявного виробництва, впровадження нових технологій, розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності, розвиток експортних операцій й імпортозаміщення. Цей продукт розроблявся для задоволення потреб клієнтів у середньострокових та

довгострокових фінансових ресурсах. Сільськогосподарська галузь забезпечена технікою лише на 60 % від потреби, крім того, понад 80 % парку сільськогосподарської техніки вже відпрацювали свій амортизаційний строк, унаслідок чого близько 12–15 % зернових залишаються на полях щорічно [4]. Наведені показники свідчать про значний розрив у технічному оснащенні аграрного сектору країни, а також про підвищену потребу підприємств у значних фінансових ресурсах та необхідність участі держави в цьому процесі. Необхідність державної підтримки та створення сприятливих умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності суб'єктами аграрної сфери, в тому числі через банківське інвестиційне кредитування, підтверджується тим, що аграрний сектор поступово відновлює позицію ключової галузі економіки.

На практиці кредитування вітчизняними банками сільськогосподарських підприємств ще не набуло широкого розповсюдження. Це обумовлено багатьма причинами, серед яких найбільш суттєвими є фінансовий стан позичальника та його спроможність щодо забезпечення повернення позики. У цій ситуації існує необхідність пошуку нових сегментів для кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств.

Важливе значення в інвестиційному процесі мають стан засобів виробництва (ступінь зношеності основних фондів) і показники ефективності виробництва (загальна рентабельність на гривню собівартості, відношення прибутку до вартості реалізованої продукції, відношення прибутку до загальної суми активів, відношення прибутку до виробничих фондів і оборотних засобів). Саме ці чинники формують основу виробничого фактора інвестиційної привабливості, оскільки виражають кінцеві показники фінансово-економічної діяльності [3].

Банківські установи можуть запропонувати своїм клієнтам біля 200 видів різноманітних банківських продуктів та послуг, але головним для сільськогосподарських підприємств було і залишається інвестиційне кредитування на довгостроковій основі. Саме довгострокові кредити можуть вивести сільськогосподарські підприємства з кризового стану, допоможуть здійснити повне технічне переозброєння виробництва із застосуванням інноваційної складової; поповнять оборотні фонди; зроблять вітчизняну продукцію конкурентоспроможною на світовому ринку. Проблема полягає в тому, що комерційні банки України не дуже позитивно ставляться до довгострокового інвестиційного кредитування переробних підприємств [5].

Однак існують фактори, які можуть стимулювати банки до надання кредитів сільськогосподарським підприємствам. Це наявність механізмів кредитування, зокрема: факторинг; надходження валютної виручки за умови експорту сільськогосподарської продукції; розвиток агрохолдингів; наявність значних вкладень: фінансових і трудових ресурсів у сільськогосподарські підприємства, які здійснювалися протягом кількох років; пріоритетність галузі на рівні держави.

Незважаючи на недосконалість механізмів функціонування банківської системи та недоліки чинного законодавства в цій сфері, процес інвестиційного кредитування продовжує існувати та швидко поширюватись. Проте попри позитивні тенденції у сфері інвестиційного кредитування українські комерційні банки недостатньо залучені до інвестиційних процесів із багатьох причин, головні з яких полягають у такому:

- більшість банків України є малопотужними для того, щоб фінансувати великі інвестиційні проекти сільськогосподарських підприємств;
- українські комерційні банки мають дуже ризикову структуру пасивів, що не дозволяє повністю вирішити проблему інвестицій у сільськогосподарські переробні підприємства через банківські установи;
- політична нестабільність та недосконалість нормативної бази суттєво гальмують розвиток інвестиційної діяльності комерційних банків.

Переведення галузі на інноваційну модель розвитку допоможе розв'язати проблему становлення конкурентоспроможного аграрно-промислового виробництва.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, потрібно впроваджувати пільгове кредитування інноваційних проектів, гарантування державою позик, надання субсидій та дотацій на цілі науково-технічного розвитку, заохочення системи пільгового страхування ризиків інноваційного підприємництва.

Вирішення вищезазначених побажань допоможе пришвидшити процес інвестиційного кредитування сільськогосподарських переробних підприємств, зробить їх роботу стабільною та якісною, що дозволить посилити продовольчу безпеку України.

Список літератури

1. Ботвіна, Н. О. Інвестиційно-інноваційні аспекти підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / Н. О. Ботвіна // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції". – Херсон: ХНТУ, – 19 – 21 вересня 2008. – С. 171 – 173.

-
2. Воробйова, О. І. Підвищення інвестиційної активності банківських інститутів України [Текст] / О. І. Воробйова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 3. – С. 71-75.
  3. Вашечко, Ю. В. Інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств в умовах кризи [Текст] / Ю. В. Вашечко // Науковий вісник – Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, – 2015. – Випуск 7. – С. 270-273.
  4. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування за період 2007-2012 рр. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
  5. Івко, О. М. Значення банківських інвестицій в розвитку економіки України / О. М. Івко // Вісник КДПУ. – 2006. – Вип. 2(37). – С. 147-151.

References

1. Botvina, N. O. (2008). Investment-innovative aspects of increase of competitiveness of agrarian enterprises. *Materials of the International scientific & practical conference the "Social and economic problems of development of regions in the context of modern processes of international integration*, 171-173.
2. Vorob`yova, O. I. (2011). Increase of investment activity of bank institutes of Ukraine. *Finances, banks, investments*, 3, 71-75.
3. Vashechko, Y. V. (2015). The investment providing of agricultural enterprises is in the conditions of crisis. *Global and national problems of economy*, 7, 270-273.
4. *Investments in the fixed assets on sourcings for period 2007-2012*. (2012). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Ivko, O. M. (2006). Value of bank investments in development of economy of Ukraine. *Visnyk KDPU*, 2(37), 147-151.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2016 р.